

Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 248 s.

Puhe eduskunnassa tarjoaa suomalaiselle politiikan tutkijalle inspiroivaa materiaalia. Harvemmin nimittäin eduskunnan ”varsinaiseen” toimintaan, valiokuntatyöskentelyyn, päästään tutustumaan näin syvällisesti, kansanedustajien itsensä kertomana. Ehkä kaikkein merkittävintä teoksessa on juuri analyysi kansanedustajien omista käsityksistä heidän toiminnastaan eduskunnassa.

Emeritusprofessori Kyösti Pekonen hyödyntää analyysissaan haastattelumateriaalia, joka kerättiin jo eduskunnan 100-vuotishistoriikka varten vuosina 2001–2003, sekä yhteensä 17 kansanedustajan ja eduskunnan virkamiehistön nimettömästä haastattelusta vuosien 2008–2009 kuluessa Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimusprojektissa *Edustuksellisuuden ongelma ja puheen merkitys eduskunnassa*. Erityisesti aineistonsa avulla Pekonen pystyy vakuuttavasti valottamaan kansanedustajien näkökulmasta eduskunnan valta-asemaa ja parlamentarismin tilaa. Teos luotaakin suomalaista parlamentaarista nykykulttuuria, aluksi suhteessa poliittisen edustamisen klassikoihin ja teoreettiseen nykykeskusteluun demokraattisesta edustamisesta länsimaissa siirtyen sitten käsittelemään haastateltujen poliitikoiden ja virkamiesten näkemyksiä puheen merkityksestä eduskunnassa.

Puheen rooli eduskunnassa on jo sinänsä aihe, joka ei ole saanut ansaitsemaansa huomiota suomalaisessa politiikan tutkimuksessa. Tämä saattaa johtua pitkälti itse suomalaisesta poliittisesta kulttuurista ja sen sanastosta. Tutkimuksellaan Pekonen vahvistaa epäilyn, että Suomessa ei ole ”puhuvaa parlamenttia”, vaan ”työskentelevä parlamentti”, mikä sinänsä sotii parlamentin etymologista merkitystä vastaan. Kuten Pekonen huomauttaakin, parlamentti tulee latinankielisestä sanasta *parlare* (puhua). Suomalaisessa demokratiassa korostuu edustaminen, mikä näkyy konkreettisimmillaan suomalaisessa parlamentarisessa sanastossa – parlamenttikin on eduskunta, eikä mikään puheeseen viittaava instituutio.

Toisaalta demokraattiseen edustamiseen liittyy joukko haasteita, joita Pekonen käy läpi teoksensa alussa teoreettisen keskustelun kautta. Ensinnäkään ei ole olemassa parasta mahdollista demokratian mallia, joka toteuttaisi kaikkien odotukset edustuksellisesta instituutiosta. Varmana voi pitää vain sitä, että on olemassa demokraattisia instituutioita ja niihin liittyviä pelisääntöjä. Edustaminen onkin pitkälti jatkuvaa

kilpailua siitä, mitkä nuo pelisäännöt ovat. Kansanedustajan tärkeimpänä tehtävänä voisi sanoa olevan tässä kyseisessä kilpailussa pärjääminen: miten hyvin osaa puheellaan muokata pelisääntöjä niin että demokratia näyttää eduskunnan tasolla toimivalta. Pekonen painottaakin, miten deliberaatio eli lyhyesti sanottuna harkitseva keskustelu asioiden molemmilta puolilta on tärkeä osa edustamista. Deliberatiivisen demokratian teoreetikot väittävät deliberaation lisäävän ja vahvistavan demokratiaa. Parlamentaarisen edustuksellisen demokratian kannalta asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen. Keskeistä parlamentaariselle deliberaatiolle on tiukka esitetyssä asiassa pysyminen. Toisin sanoen mitä tahansa asiaa ei voida käsitellä ilman asianmukaista esitystä. Tässä kohdin lukija jää kaipaamaan hiukan perusteellisempaa näkemystä siitä, miten Pekonen analysoisi eduskunnan täysistuntojen deliberaation teoreettisen keskustelun pohjalta. Haastatteluaineiston lisäksi olisikin voinut käsitellä hiukan myös täysistuntomateriaalia, jossa perusteella lukijalle olisi hahmotettu julkisen puheen osuus eduskunnassa hiukan paremmin.

Pekosen mukaan Suomessa vallitsee edelleen vahva puoluedemokratia. Myös kansanedustajat itse näkevät itsensä enemmän puolueiden edustajina kuin yksittäisinä poliitikoina. Edustajat argumentoivat vakuuttavan esiintymisen näyttävyyden eduskunnassa, kun tehdään yhteistyötä osana ryhmää, ei esiintymällä itsenäisenä ”sooloilijana”. Vastakkainasettelu yhteistyön ja sooloilun välillä näkyy myös valiokuntatyöskentelyn ja täysistuntojen arvostuksen välillä.

Suurin osa kansanedustajista haluaa pitää eduskunnan ”tärkeimmän työn”, eli valiokuntatyöskentelyn, julkisuudelta salassa. Käsitellyissä haastatteluissa valiokuntatyöskentelyyn kansanedustajat viittaavat ”eduskunnan todellisena työnä”, jossa yhteistyökykyisyys ja asiantuntijuus ovat hyveitä. Valiokuntien kautta kansanedustajat oppivat puhumaan virkamiesten kieltä lakitekniiken osaamisen karttuessa ja siten kokeneista edustajista tulee toisia pätevämpiä. Pekonen huomauttaa, että tässä suhteessa kaikki edustajat eivät olekaan tasa-arvoisia. Joistakin tulee asiantuntevampia kuin toiset. Tämä aiheuttaa-kin epätasa-arvoisuutta eduskuntaryhmien sisällä ja vähentää vähemmän kokeneiden edustajien mahdollisuuksia esiintyä vakuuttavasti.

Arvostus eduskunnassa hankitaan sillä, että pystytään argumentoimaan mahdollisimman rationaalisella tavalla. Käytännössä tämä siis tarkoittaa valiokuntatyöskentelyssä kertynyttä asiantuntijuutta. Toisin sanoen kansanedustajien ideaalityyppi on lainsäätäjä, joka ei sorru populistiseen ”vaaliretoriikkaan” eduskunnan sisällä. Tätä tukee myös käsitys siitä, että valiokuntatyöskentely on parasta pitää ulkopuolisilta salassa. Suurin osa kansanedustajista on kuitenkin huolissaan siitä, ettei ulkopuoliset saa oikeaa kuvaa siitä, mitä eduskunnassa tehdään. Tästä huolimatta valiokuntatyö halutaan pitää suljettuina ovin, sillä näin puolueiden ”vaaliretoriikka” ei pääse vaikuttamaan käytävään keskusteluun. Kun edustajalla ei ole mahdollisuutta vajota populistin rooliin, hän voi osallistua ”spontaanimminkin” valiokuntakeskusteluun. Avoimuuden pelätäänkin vaarantavan ”aitouden” ja antavan mahdollisuuden ”liiallisen politiikan” lisääntymiselle. Suljettujen ovien takana voidaan rauhassa käydä ”aitoa” keskustelua, jossa ”asiantuntijuus ja poliittiset tavoitteet voidaan pyrkiä yhdistämään”.

Suomalaisessa parlamentaarisessa kulttuurissa tuntuukin korostuvan juuri ”aitouden” retoriikka. Tämä näkyy muun muassa siinä, miksi valiokuntatyöskentelyä suositaan täysistuntojen sijaan. Haastatteluiden perusteella eduskunnan valiokuntatyöskentely korostuu puheen tärkeimpänä paikkana täysistuntojen sijaan. Valiokuntien katsotaan tarjoavan parhaat mahdollisuudet vaikuttamiselle, toisin kuin täysistuntojen, joissa koetaan puhuttavan asioista, jotka käytännössä on jo päätetty muualla. Tästä johtuen täysistunnoissa käytettyä retoriikkaa pidetään ”turhana” ja niiden roolia aidosti toimimisen vastakohtana. Erityisen kiinnostavaa on, miten haastateltavat tulkitsevat puheen eduskunnan täysistunnoissa eräänlaisena näyttelemisenä ja teatterina. Hallituksen ja opposition välinen mitteliö täysistunnoissa esitetään epäaitona toimintana, jolloin myös puheen rooli mitätöityy. Ongelma juontaa juurensa Pekosen mukaan siitä, että ”todellinen työ” on eduskunnan täysistuntojen ulkopuolella. Kaikki tuntuu harjoitellulta, kun valiokunnissa on jo kertaalleen käsitelty kaikkein suurimmat erimielisyydet. Täysistunnoille ei siis jää muuta tehtävää kuin erimielisyyksien esittäminen ulkopuolisille, mikä käytännössä ei kuitenkaan vaikuta jo ennalta tehtyihin päätöksiin.

Virkamiesten tuottaessa valiokuntiin ja kansanedustajien käyttöön tietoa unohtuu ehkä sekin, että tieto ei koskaan

voi olla niin sanotusti puhdasta. Myös ministeriöistä tuleva informaatio on aina jollakin tasolla arvotettua. Kuten Pekonen huomioi, virkamiesten puhe tarttuu kansanedustajiin valiokuntatyöskentelyn kautta. On siis varsin ymmärrettävää, miksi kansanedustajien puhetta on niin vaikeaa ulkopuolisten ymmärtää. Tässä mielessä tarvitsemme poliitikkoja, jotka kykenevät esittämään vaihtoehtoisia näkemyksiä täysistunnoissa valiokunnissa opitun virkamiespuheen sijaan. Näin täysistuntopuheet voisivat saada aivan uuden merkityksen. Toisin sanoen: Jos kansanedustajat kokevat täysistuntopuheet näyttelemisenä, mikseivät he sitten tekisi siitä taidetta?

Ehkä syynä täysistuntojen aliarviointiin on myös haastateluissa ilmi tullut näkemys siitä, että eduskunnan arvovalta ei ole tarpeeksi vahva 1980-luvulta jatkuneiden parlamentarisointiyritysten jälkeenkään. Parlamentille siirretyn arvoallan lisäys ei kuitenkaan automaattisesti muuta käsitystä puheen roolista eduskunnassa. Jos eduskunnalla ja kansanedustajilla olisi enemmän symbolista arvovaltaa, se todennäköisesti auttaisi ymmärtämään myös puheen merkitystä laajemmin. Toisaalta puheen roolin vahvistuminen eduskunnassa vaatii myös koko poliittisen kulttuurin uudelleenorientoitumista avointen vastakkainasettelujen hyväksymisen suuntaan.

TARU HAAPALA